

R. 1004

MINERVA

COL·LECCIÓ POPULAR DE
LITERATURA MODERNA

Vol. I

50 cènts.

FRANÇOIS RABELAIS

LA JOVENTUT DE PANTAGRUEL
I
L'EDUCACIÓ DE GARGANTUA

TRADUCCIÓ CATALANA DE LLUÍS DEZTANY
DE LA « SOCIÉTÉ DES ÉTUDES RABELAISIENNES » DE PARÍS

MINERVA

COL·LECCIÓ POPULAR DELS CONEIXEMENTS INDISPENSABLES

EDITADA PEL CONSELL DE PEDAGOGIA DE LA

DIPUTACIÓ DE BARCELONA

OBRES PUBLICADES

1 — OCEANOGRAFIA, per Josep Matugeter, Enginyer. (Segona edició.)

2 — RESUM DE GEOGRAFIA D'EUROPA per Joan Palau Vera, Professor a l'Escola Superior de Biblioteccaries.

3 — NOCIONS DE LITURGIA CRISTIANA, per J. Tarré, Prevere.

4 — RESUM D'ASTRONOMIA, per E. Fontseré, Professor a la Facultat de Ciències de Barcelona.

5 — EL RADI, per Esteve Terrades, Membre de l'Institut.

6 — LA NEUROSIS I ELS NEUROTICS, per J. Aizina i Meis, Director del Manicomí de la Santa Creu.

7 — UNA VISITA AL MUSEU DE BARCELONA, per J. Folch i Torres, Bibliotecari del Museu.

8 — NOCIONS DE LITERATURA LLATINA, per Carles Riba, Doctor en Filosofia i Lletres.

9 — RESUM DE GEOGRAFIA D'AMERICA, per J. Palau Vera.

10 — ELS JOCS DE PILOTA, per Josep Elias i Juncosa, Vice-president de la Federació Atlètica Catalana.

11 — RESUM D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA, per Josep Guàrdiol, Prevere, Conservador del Museu diocesà de Vich.

12 — L'EDAT DE LA PEDRA, per P. Bosch Gimpera, Professor a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona.

13 — LA METAFISICA, de FRANCESC XAVIER LLORENS, Professor que fou a la Facultat de Filosofia i Lletres de Barcelona.

(Segueix a la penúltima plana)

MINERVA

SEGONA SERIE: COL·LECCIÓ DE LITERATURES MODERNES

Volum I

FRANÇOIS RABELAIS

L'EDUCACIÓ DE GARGANTUA

I

LA JOVENTUT DE PANTAGRUEL

TRADUCCIÓ CATALANA

DE

LLUÍS DEZTANY

DE LA « SOCIÉTÉ DES ÉTUDES RABELAISIENNES » DE PARIS

BARCELONA

RICARD DURAN I ALSINA : IMPRESSOR-LIBRETER : BOQUERIA, 20

1918

FRANÇOIS RABELAIS

(1494 - 1553)

L'abundosa Turena el veié nàixer, prop de Chinon; destinat per sa família a l'estat eclesiàstic, fou novici a l'abadia de La Baumette d'on passà al convent de menorets de Fontenay-le-Comte; son hel·lenisme el féu suspecte a l'orde franciscana i prengué els hàbits de Sant Benet; esdevingut hoste habitual del bisbe de Maizellais, es dóna a les ciències naturals, la botànica i la medicina. Monjoies més notables de sa vida inquieta són: l'anada a Montpeller, en hàbit de clergue regular i sense autorització, per a prendre els graus en medicina; la publicació del Gargantua que es posa a la venda l'any 1532 a la fira de Lió; el segon viatge a Roma, acompanyant el cardenal Du Bellay, i el perdó que li fou concedit de sa apostasia; el refugi a Metz, quan la Sorbona triomfa transitòriament sobre l'Humanisme; el nomenament de capellà de Meudon, càrrec que no exercí; sa mort « a Paris, en une maison de la rue des Jardins. »

Rabelais, naturalesa enigmàtica, geni singular, es troba en la confluència de dos cicles: l'Edat mitjana i el Renaixement. De la primera en resumeix la sensualitat i la sàtira; del segon, la universalitat científica i la llibertat de pensament. Es el més gran i més hàbil dels realistes; cerca, estima, expressa la vida amb força passional. Ens mostra a l'ensem les qualitats més dissociables; l'elevació de sentiment i la brutalitat; la bufoneria i la saviesa; l'exuberància i la ponderació; el caprici i el seny.

En aquest quadern hem aplegat les pàgines, que en diríem pedagògiques, de Rabelais. Tota la virior de la lluita entre els escolàstics i els humanistes s'hi reflecteix clara. D'una banda, la burla de l'educació tradicional i la caricatura dels mestres qui en perpetuaven la rutina; de l'altra, el programa d'una educació ideal que desplegués harmònicament totes les energies de l'home. Tres originalitats introdueix en sa « institució » enciclopèdica: associació de l'educació a la vida, aplec de la cultura física i la intel·lectual, higiene. Serva, però, de l'ensenyança vella, el memorisme i el caràcter oral. La lletra de Gargantua a son fill resumeix el paral·lel entre la ignorància de les edats gòtiques i la cultura renacentista. Vol Rabelais, en síntesi, que el treball esdevingui un goig. — J. E.

L' EDUCACIÓ DE GARGANTUA

COM GARGANTUA FOU INSTITUIT PER UN SOFISTA EN
LLETRES LLATINES (*)

Aquests propòsits entesos, el bon hom Granganyot fou arrapat d'admiració, considerant l'alt seny i meravellós enteniment de son fill Gargantua. I digué a ses mainaderes: « Felip, rei de Macedònia, conegué el bon seny de son fill Alexandre en veure'l manejar destrament un cavall, car el dit cavall era tant terrible i desfrenat que cap hom no hi gosava muntar damunt, per ço com a tots sos cavalcadors donava la sacsada, a l'un rompent el coll, a l'altre les cames, a l'altre el cervell, a l'altre les mandíbules. Ço que considerant Alexandre en l'hipòdrom (qui era el lloc a on hom passejava i bornejava els cavalls) li fou evident que la furor del cavall no venia sinó de l'esfereïment que ell mateix prenia de la seva ombra. De què, muntant damunt, el féu córrer contra el sol, si que l'ombra queia per darrera, i per aquest mitjà tornà el cavall manós a son voler. En què conegué son pare el divinal enteniment que era en ell i el féu molt bé endoctrinar per Aristòtil, qui llavors era estimat per sobre tots els filòsops de Grècia. Mes jo vos dic que en aquest sol raonament que de present davant vosaltres he tingut amb mon fill Gargantua, jo conec que son enteniment participa de qualche divinitat, tant jo el veig agut, sotil, pregon i serè. I pervindrà a sobirà grau de saviesa si ell és ben instituït. Per tant jo el vull lliurar a algun savi hom per a endoctrinar-lo segons sa capacitat, i no hi vull res estalviar. »

De fet, fou-li assignat un gran doctor sofista, nomenat mestre Tubal Holofernes, qui li féu aprendre les beceroles, tan bé, que les deia de cor al revés, i hi esmerçà cinc any i tres mesos; després li llegí el Donat, el

(*) Gargantua · Capítol XIV

Facet, Theodolet i Alanus in *Parabolis*, i hi estigué tretze anys, sis mesos i dues setmanes. Noteu, però, que en açò estant, li ensenyava d'escrivre gòticament i escrivia tots sos llibres car l'art d'empremta no estava encara en usatge. I portava ordinàriament un gros escriptori, pesant més de set mil quintars, del qual el beinot de les plomes era tant gros i gran com els grossos pilans d'Enay, i el tinter de banya, de tinença d'una tona de mercaderia, hi penjava de grosses cadenes de ferro.

Després li llegí *de Modis significandi*, amb els comentaris d'Ahurtacerç, de Faquí, de Tropdient, de Galees, de Joan el Vedell, de Billonis, Brelinguandus i una munió d'altres, i hi estigué per damunt de divuit anys i onze mesos. I ho sabé tan bé, que a l'examen ho abocava de cor al revés i proposava amb sos dits a sa mare que *de modis significandi non erat scientia*.

Després li llegí el còmput on estigué bé setze anys i dos mesos, llavors que son sobredit preceptor morí.

I fou l'any mil quatre cents vintè,
De mal de Nàpols que li vingué.

Després n'hagué un altre, vell tossegós, nomenat mestre Jobelí Bridat, qui li llegí Ugutio, Hebrard *Grecisme*, el *Doctrinal*, les *Parts*, el *Quid est*, el *Supplementum*; Marmotret; de *Moribus in mensa servandis*; Sèneca, de *Quatuor virtutibus cardinalibus*; *Passavantus cum commento* i el *Dormi secure* per les festes. I alguns altres de semblant farina, amb la lectura dels quals ell esdevingué tan savi com mai no n'enfornarem nosaltres.

COM GARGANTUA FOU MES SOTA ALTRES PEDAGOGS (*)

A tant son pare percebé que si verament ell estudiava molt bé i hi despenia tot son temps, no res menys que en res no aprofitava i, ço qui pitjor és, n'esdevenia foll, nici, tot consirós i empegueït. De què complanyent-se a don Felip de les Maresmes, virrei de Papaligossa, entengué que millor li valdria no res aprendre que tals llibres sota tals preceptors aprendre. Car llur saber no era sinó bestiesa, i llur sabiesa no era sinó bufaina, bastardejant els bons i nobles esperits i corrompent tota flor de juvenesa. «Que açò així sia, preneu (digué)

(*) Gargantua · Capítol XV

algun d'aquests joves del temps present qui haja solament estudiat dos anys; en cas que no tingui millor juí, millors paraules, millors propòsits que el vostre fill, millor conversa i honestat entre les gents, reputu-me sempre més un tallabacons de la Brena.» De ço que Granganyot fou molt pagat i comanà que així fos fet.

Al vespre, tot sopant, el sobredit de les Maresmes introduí un jove patge séu de Vila Gongis, nomenat Eudemó, tan pentinat, tan ben entirat, tan ben espalmat, tan honest en son continent que massa semblava algun petit angelet millor que no un hom. De seguida digué a Granganyot: «Veieu aquest jove infant? Ell no té encara dotze anys; vejам, si bo vos sembla, quina diferència hi ha entre el saber dels vostres somniadors matedòlegs d'altre temps i els joves d'enguany.» L'assaig plagué a Granganyot i manà que el patge proposàs. Llavors Eudemó, demanant la vènia d'açò fer al dit virrei son senyor, amb el bonet al puny, la faç oberta, la boca vermella, els ulls assegurats i l'esguard fit sobre Gargantua, amb modèstia juvenívola, se tingué llevat en peus, i començà de lloar-lo i magnificar, primerament de sa virtut i bons costums; segonament de son saber; terçament de sa noblesa; quartament de sa bellesa corporal. I, per lo cinquè, dolçament l'exhortava a reverenciar en tota observança son pare, qui tant s'afanyava a fer-lo ben instruir, preguntant-li per fi que el volgués retenir pel menor de sos servidors, car altre do al present no requeria del cel sinó que li fos feta gràcia de complaure'l en qualque servei agradós.

Tot fou per aquell proferit amb gests tan propis, pronunciació tan distinta, veu tan eloqüent i llenguatge tan ornat i ben llatí, que més aviat semblava un Graccus, un Ciceró, o un Emili del temps antic que no un jovencell d'aquest segle. Mes tot el continent de Gargantua fou que es prengué a plorar com una vaca, amagant-se la cara amb son bonet, i no fou possible treure d'ell una paraula, només que un pet d'un ase mort. De la qual cosa fou son pare tant corroçós que volgué matar mestre Jobelí. Mes el sobredit de les Maresmes l'en guardà per bell amonestament que li féu, en manera que fou sa ira moderada. Tot seguit manà que fos pagat de sos gatges i que el fessin ben abeurar sofísticament i, açò fet, que se n'anés a tots els diables. «Almenys (deia) pel jorn d'avui no costarà gaire a son hoste si per ventura morirà embriac com un anglès.» Mestre Jobelí partit de la casa, consultà Granganyot amb el virrei quin preceptor li podrien donar, i fou avinença entre ells

que a aquest ofici seria posat Ponocrates, pedagog d'Eudemó, i que tots ensems anirien a París per conèixer quin era l'estudi dels jovencells de França per aquell temps.

L'ESTUDI DE GARGANTUA SEGONS LA DISCIPLINA DE SOS PRECEPTORS SORBONAGRES (*)

Els primers jorns així passats i les campanes retornades en llur lloc, els ciutadans de París, per reconeixença d'aquesta honestat, oferiren d'entretenir i nodrir sa euga tant com li plauria. Ço que Gargantua prengué ben de son grat. I trameteren-la a viure en la forest de Biera; jo crec que ella no hi sia ja mantinent.

Açò fet, volgué de tot son seny estudiar a la discreció de Ponocrates. Mes aquest, per al començament ordenà que ell faria a sa manera acostumada, amb la fi d'entendre per quin mitjà, en tant llong temps, sos antics preceptors l'havien tornat tan fat, nici i ignorant. Ell esmerçava doncs son temps en tal faïçó que, ordinàriament, se despertava entre les vuit i nou hores, fos de dia o no; així ho havien ordenat sos antics regents, al·legant ço que diu David: *Vanum est vobis ante lucem surgere*. Seguidament camejava, pernabatia i brivallejava per mig el llit qualche temps per millor esbaltir sos esperits animals, i se vestia segons el temps, però volenter portava una gran i llonga roba de gros frisó folrada de volps. Després se pentinava amb la pinta d'alemany, ço és dels quatre dits i el polze, car sos preceptors deien què altrament pentinar-se, rentar i netejar era perdre temps en aquest món.

Tot seguit defecava, orinava, retia sa gorja, eructava, ventejava, badallava, escopia, tossia, sanglotava i esternudava, i se mocava a tall d'ardiaca, i desdejunava, per contrastar la rosada i mal aire, de belles tripes fregides, belles carbonades, bells cuixots, belles capironades i força sopes de pa de prims. Ponocrates l'amonestava que tan sobtosament no devia apeixar-se al deixar el llit sens haver primerament fet algun exercici. Gargantua respongué: «I què? No he fet jo suficient exercici? Jo em só rebolcat sis o set tombs per mig el llit abans de llevar-me. No és açò prou? El papa Alexandre això feia pel consell de son metge jueu i visqué fins a la mort en despit dels envejosos. Mos primers mestres m'hi

(*) Gargantua · Capítol XXI

han acostumat dient que el desdejunar feia bona memòria, així bé hi bevien ells primers. Jo me'n trop força bé i no en dino sinó millor. I me deia mestre Tubal, qui fou el primer llavors que prengué sa llicència a París, que no és tot l'aventatge de córrer prest, ans bé de partir d'hora; així, no és la sanitat total de nostra humanitat beure adés, adés, com ànedes, mes sí de beure de matí; *unde versus*:

Llevar de matí gens no és bo
Beure al matí és el millò.»

Aprés haver ben a punt desdejunat, anava a l'església i li portava hom, dins un gran paner, un gros breviari emplantofat, pesant, tant en greix com en tancadors i pergamí, poc més poc menys, onze quintars sis lliures. Allà oïa vint-i-sis o trenta misses; en açò estant venia son deïdor d'hores, empaltocat com una puput i molt ben antidotat son alè d'aixarop vinyolat. Amb aquell mormolejava totes ses kirieles i lletanies, i tan curosament les espellussaven que no en queia un sol gra en terra. Al partir de l'església, hom li amenava sobre un rampí de bous un farnat de paternostres de Sant Claudi, així grossa cascuna dena com és el motlle d'un bonet, i, tot passejant-se pels claustres, galeries o jardí, en deia més que setze ermitans.

De seguit estudiava alguna mesquina mitja hora, els ulls fits damunt son llibre, mes (com diu el còmic) son ànima estava en la cuina.

Omplint doncs tot un orinal, s'asseia a taula, i, per ço com era naturalment flemàtic, començava son àpat per quelques dotzenes de cuixots, de llengües de bou fumades, de busnagues, de botifarres i tals altres avantcorredors de vi. Mentrestant, quatre de ses gents li gitaven en la boca, l'un après l'altre, contínuament, mostaça a plenes palades, i bevia un horrfic glop de vi blanc per assuaujar els ronyons. Aprés menjava, segons el temps i saó, viandes a son apetit, i llavors cessava de menjar quan el ventre li tivava.

En el beure gens no havia fi ni cànon, car deia que les metes i fites del beure eren quan, la persona bevent, el suro de ses plantofes inflava més alt d'un mig peu.

ELS JOCS DE GARGANTUA (*)

De seguida, tot llordament rosegant un trossot de gràcies, se banyava les mans en vi fresc, s'escurava les dents amb un peu de porc i conversava gojosament amb ses gents. Seguidament, el tapit verd estès hom desplegava força naips, força daus i reforç de taulers. Lla jugava

Al fluix,	a l'ouet,
a la primera,	a les tarotes,
a la vola,	a qui guanya perd,
a truc i flor,	a l'as,
al triomf,	al turment,
a tindaurell,	a la rumfa,
als cents,	al glic,
a l'espina,	a secança reial,
a la malaurada,	a la morra,
a la falsa,	als escacs,
al quarantí,	a la polla,
a trenta u,	a les xancres,
a secança plena,	a les vaques,
a tres cents,	a la blanca,
a si m'agrada, no m'agrada,	a la venturata,
a la condemnada,	a tres daus,
a la carta girada,	a taules,
a mal content,	a capçons,
al canet,	a tarongeta,
a cucut,	al doblat,
a l'as qui corre,	al tric-trac,
al virolet,	al jaquet,
a tuti,	al jaquet de taules reials,
a l'ali,	a rebatre,
a l'opinió,	a peu de gall,
a qui fa l'un fa l'altre,	a joc forçat,
a la secança,	a la dama,

(*) Gargantua · Capítol XXII

a la babú,	a quant va el blat en plaça?,
a primera o a segona?,	al buf,
al peu del coltell,	a la galindaina,
a la joca,	a jutge viu i jutge mort,
a flèndit,	a desenforar,
a parells o senars,	al fals vilà,
a cap o creu,	a pedretes,
a marranxes,	a geps,
a les marriquines,	a sants,
a l'argolla,	a cocegollim-cocegollam,
a la sabateta,	a la figuereta,
al mussol,	a la vella reguiniosa tira-li cossa,
a la llebre,	a uni, dori, teri,
a l'aranya estira cabells,	al cèrcol,
a baldufa de dotze caires,	a la clotxa,
a les garses,	a panxa contra panxa,
a la banya de bou,	a fet,
al bou de Corpore Christi,	a tasta l'ast,
a l'oca,	al palet,
a pessic, pessiganya,	a jo só,
a la colla cocegolla,	a posar cagales,
a ferrar l'ase,	a bitlles,
a la jaltrú,	a revit,
a arri, arri borriquet,	a botxes,
a la llanterna,	al virató,
a barbes tric-i-trac,	a la galotxeta,
a menar l'ast,	a arruixa-merda,
a bóta fora,	a eixàvega va,
a sac de cops,	al tou,
a pilota de vit,	a tirar a cavi,
a castells s'emporten,	a la gresca,
a figues de Marsella,	a la conquereta,
a mosquetada en pa,	a l'olla trencada,
al truc d'espaseta,	a mon talent,
a escorxar la guineu,	a baldufa,
a enramar altars,	a agulles,
al croc madona,	a la broca,

a pic i borràs,	a puput,
a cluca,	a l'Antònia Apolònia,
a la rifa,	a l'espíó,
a la fura,	al calàpat,
a la capçana,	a pala-mall,
al castellet,	a truc i truquets,
a noguetes,	al bolitx,
al clotet,	a reis i vogins,
al brunzidor,	als mesters,
a ballar la trompa,	a cap i treves,
al frare,	al pinyol,
a tenebres,	a mala mort,
a l'esbalaït,	a capirots,
al mall,	a rentabugada,
a la naveta,	al barutell,
a besacul,	a sembrar l'avena,
a la granera,	a pa i formatge, bon viatge,
a la mascareta,	al molinet,
a escarabat, bru, bru,	a pa i galtó,
a per tot te deix,	a giravolta,
a serra la vella,	a donar la baca,
a cavall fort,	al pagès,
al llop	a la xibeca,
a descarregar bótes,	a les cotades,
a preneu la llança pare,	a coll i be,
a altilena,	a la rateta,
a tres de rengle,	al porcell mort,
a l'abadoll,	a cul salat,
a amagar esquesnes,	a l'andabata,
a pom, pom, d'or,	a saltar fogueres,
a despropòsits,	al salt de la bardissa,
al peu de bou,	a l'encruïllada,
al capifoll,	a Marieta amaga el cap,
al pontet,	a berretet d'avall cama,
a la gallineta cega,	al niu del xoriguer,
a tirar al senyal,	al passa avant,
a cana i bòlit,	a fer figues,

a petador,	a la grua,
a cama i fosa,	a tall i cop,
a la tonya,	a nasades,
al rinquet,	a floretades,
al bòlit,	a gorguets.
a cap de fusta,	

Aprés haver ben jugat, garbellat, passat i barutellat temps, convenia beure qualche poc, (ço eren onze porrons per home), i, sobtosament après banquetejar, tot era sobre un bell arquibanc o en bell ple llit estendre's i dormir dues o tres hores, sense mal pensar ni mal dir.

Un cop despert, espolçava's un poc les orelles, mentre era aportat vi fresc; en aquell punt bevia millor que mai. Ponocrates li retreia que era mala dieta així beure après dormir. «Ço és (respongué Gargantua) la vera vida dels Pares, car de mon natural jo dorm salat, i el dormir m'ha valgut altre tant de cuixot.»

Després començava d'estudiar qualche poc, i paternostres endavant, per als quals millor en forma expedir muntava sobre una vella mula, la qual havia servit nou reis. Així mormorejant de la boca i balandrejant del cap, anava a veure agafar algun conill als filats.

Al retorn se transportava a la cuina per a saber quin rostit estava en ast.

I sopava molt bé, per ma consciència, i volonter convidava algun bevedor de sos veïns, amb els quals, tot bevent tant com cascun, contaven de les velles fins a les novelles. Entre altres havia per sos domèstics els senyors del Foll, de Gorvila, de Grinyalt i de Marinyí. Aprés sopar eixien a plaça els bells evangelis de fusta, ço és a dir força taulers, o el bell fluix: as, dos, tres, o a tots restes per abreujar, o bé anaven a veure les mosses d'entorn, i petits banquets per endemig, col·lacions i resso-pars. Després dormia sens desbridar fins l'endemà a les vuit hores.

COM GARGANTUA FOU INSTITUIT PER PONOCRATES EN TAL DISCIPLINA QUE NO PERDIA HORA DEL DIA (*)

Quan Ponocrates conegué la viciosa manera de viure de Gargantua, deslberà altrament instituir-lo en lletres, mes per als primers jorns ho

(*) Gargantua - Capítol XXIII

tolerà, considerant que Natura no endura mutacions sobtades sens gran violència. Per, doncs, millor sa obra començar, suplicà un savi metge d'aquell temps, nomenat mestre Teodor, que considerés si possible era remetre en millor via Gargantua, al qual purgà canònicament amb el lèbor d'Anticira, i, per aquest medicament, li netejà tota l'alteració i perversa habitud del cervell. Per aquest mitjà també, Ponocrates li féu oblidar tot ço que ell havia après sota sos antics preceptors, com feia Timoteu a sos deixebles qui havien estat instruïts sota altres músics. Per millor fer açò, l'indroduí en les companyies de gents sàvies qui allà estaven, a emulació de les quals li cresqué l'esperit i el desig d'estudiar altrament i fer-se valer.

Aprés el posà en tal anament d'estudi, que no perdia una hora qualsevol del dia, ans tot son temps consumia en lletres i honest saber. Se despertava, doncs, Gargantua entorn les quatre hores del matí. Mentre que el rentaven i fregaven li era llegida qualche pàgina de la divina escriptura, altament i clar, amb pronunciació competent a la matèria i a açò estava comès un jove patge nadiu de Basxé, nomenat Anagnostes. Segons el propòsit i argument d'aquesta lliçó, repetides vegades donava's a reverenciar, adorar, pregar i suplicar al bon Déu, del qual la lectura mostrava la majestat i juís meravellosos. Seguidament anava al lloc secret a fer excreció de les digestions naturals. Allà son preceptor repetia ço que havia estat llegit, exposant-li els punts més obscurs i difícils. Ells, retornant, consideraven l'estat del cel si era tal com l'havien notat al vespre precedent, i en quins signes entrava el sol així com la lluna per aquella diada. Açò fet, era vestit, pentinat, adobat, atifellat i perfumat, durant el qual temps hom li repetia les lliçons del jorn d'abans. Ell mateix les deia de cor i hi fundava alguns casos pràctics i concernents l'estament humà, les quals estenien algunes vegades fins a dues o tres hores, mes ordinàriament cessaven llavors que ell estava de tot en tot vestit. Després, per tres bones hores li era feta lectura. Açò fet, eixien fora, sempre comferint dels propòsits, i se deportaven al lloc dit Brac, o als prats, i jugaven a la pilota trigonal, galantment exercint-se el cos com havien les ànimes abans exercit. Tot llur joc no era sinó en llibertat, car ells deixaven la partida quan els plaïa, i cessaven ordinàriament llavors que suaven per tot el cos o estaven altrament cansats. Aleshores eren molt ben dessuats i friccionats, mudaven de camisa i, pas a pas passejant-se, anaven a veure si el dinar estava aprestat.

Allà, esperant, recitaven clarament i eloqüent algunes sentències retingudes de la lliçó. En açò estant monsenyor l'apetit venia i per bona oportunitat s'asseien a taula. Al començament de l'àpat era llegida qualche història plaent de les antigues proueses fins a tant que ell hagués pres de son vi. Llavors (si bo semblava) hom continuava la lectura, o començaven a enraonar joiosament ensems, parlant, per als primers mots, de la virtut, propietat, eficàcia i naturalesa de tot ço que els era servit a taula: del pa, del vi, de l'aigua, de la sal, de les viandes, peixos, fruites, herbes, rels i de l'aparellament llur. Ço que fent, aprengué en poc de temps tots els passatges a allò competents en Plini, Ateneu, Dioscòrides, Juli Pòlux, Galien, Porfiri, Opian, Polibi, Heliodor, Aristòtil, Elian i altres. Aquells propòsits tinguts, feien sovint, per més ésser assegurats, aportar els llibres sobredits a taula. I tan bé i enterament retengué en sa memòria les coses dites que, en aquell temps, no hi havia metge qui en sabés la meitat tant com ell feia. Aprés, departien de les lliçons llegides al matí, i, acabant llur àpat per alguna confecció de codo nyat, s'escurava les dents amb un tronc de llentiscle, se rentava les mans i els ulls de bella aigua fresca i rendien gràcies a Déu per quelques bells càntics fets a lloança de la munificència i benignitat divines.

Açò fet, hom aportava naips, no per a jugar, mes per apendre-hi mil petites gentileses i invencions novelles, les quals eixien totes de l'aritmètica. Per aquest mitjà entrà en afecció d'aquella ciència numeral, i, tots els dies, après dinar i sopar, hi passava temps tan agradosament com solia als daus o als naips. Tant sabé d'aquella, teòricament i pràctica, que Tunstal, anglès, qui n'havia amplament escrit, confessà que verament, en comparança d'ell, hi entenia tant com de l'alt alemany. I no solament d'aquella, mes de les altres ciències matemàtiques, com geometria, astronomia i música, car esperant la concocció i digestió de son past, feien mil gojosos instruments i figures geomètriques i així mateix practicaven els cànons astronòmics. Aprés s'esbargien a cantar musicalment a quatre i cinc veus, o sobre un tema a plena gorja. En esguard dels instruments de música, ell aprengué de sonar el llaüt, l'espineta, l'arpa, la flauta travessera i la dolça de nou forats, la viola i el sacabutx.

Aquesta hora així esmerçada, la digestió acabada, se purgava dels excrements naturals; seguidament posava's novament a son estudi principal per tres hores o més, tant a repetir la lectura matinal com a pros-

seguir el llibre emprès, així com a escriure, ben traçar i formar les antigues lletres romanes. Açò fet eixien fora llur posada, amb ells un jove gentil home de Turena, nomenat l'escuder Gimnaste, el qual li mostrava l'art de cavalleria. Mudant, doncs, de vestidures, muntava sobre un corser, sobre un rossí, sobre un genet, sobre un cavall barbaresc (cavall lleuger) i li donava cent carreres, el feia voltejar en l'aire, sobrepassar un fossat, saltar la palissada, de cop girar en un cercol, tant a destra com a sinistra. Allà rompia, no la llança, car ço és la més gran oradura del món dir: «Jo he rompudes deu llances en torneig o en batalla» (un fuster ho faria bé) ans lloable glòria és amb una llança haver romput deu de sos enemics. Amb sa llança, doncs, acerada, verduguejant i rígida, rompia una porta, enfonsava un arnès, aterrava un arbre, enfilava un anell, llevava una sella d'armes, un ausberc, un guantellet. El tot feia armat de cap a peus. En esguard de fanfarronejar i fer xiulets sobre un cavall, ningú ho féu millor que ell. El voltejador de Ferrara ne era sinó un simi en comparació. Singularment, era ensenyat de saltar aviat d'un cavall sobre l'altre sens donar peu a terra (i nomenava hom aquests cavalls desultoris), i de cascun costat, amb la llança al puny, muntar sense estreps, i, sense brida, guiar el cavall a son pler, car tals coses serveixen a disciplina militar.

Un altre jorn s'exercia amb l'atxa, la qual tan bé lliscava, tan asprament de tots pics retreia, tan lleument calava tallant en rodó, que fou passat cavaller d'armes en camp ras i en totes proves.

Tot seguit esbrandia la pica, tirava l'espasa de dues mans, l'espasa bastarda, l'espanyola, la daga i el punyal, armat, no armat, adargant-se amb el broquer, amb la capa, amb la rodella.

Corria el cérvol, el cabirol, l'ós, la daina, el senglar, la llebre, la perdiu, el faisà, l'ostarda. Jugava al gros pom i el feia botre en l'aire altre tant del peu com del puny. Lluitava, corria, saltava, no a tres passes i un salt, no a peu coix, no a salt d'alemany, — car (deia Gimnaste) tals salts són inútils i de nul bé en guerra, — mes d'un salt travessava un fossat, volava damunt una barda, pujava sis passes contra una muralla i s'enfilava d'aquesta faisó dalt una finestra de l'alçària d'una llança.

Nedava en aigua pregona, al dret, al revés, de costat, amb tot el cos, amb sols els peus, una mà en l'aire, en la qual tenint un llibre, transpassava tot el riu de Sena, sens aquell mullar i tiragassant amb les dents son mantell, com feia Juli Cèsar. Aprés amb una mà entrava per gran esforç

en bastiment, d'aquest estant se gitava de bell nou a l'aigua de cap primer, escandallava el perfons, s'esbalmava sota les roques, se cabussava als abismes i gorcs. De seguit aquell bastiment girava, governava, menava prestament, lentament, a dret fil, contra corrent, el retenia en plena resclosa, d'una mà el guiava, de l'altra jugava d'esgrima amb un gran rem, estenia la vela, pujava a l'arbre per l'exàrcia, corria damunt les vergues, ajustava la brúixola, contraventava les bolines, parava el governacle.

Eixint de l'aigua, règeament pujava contra la muntanya i davallava tan francament; s'enfilava als arbres com un gat, saltava de l'un a l'altre com un esquiol, abatia les grosses branques com un altre Miló. Amb dos punyals acerats i dos punxons esprovats pujava d'alt una casa com un rat, descendia seguidament d'alt a baix en tal composició dels membres que de la caiguda no n'era gens incomodat.

Gitava el dard, la barra, la pedra, la caulina, el venable, l'alabarda, vinclava l'arc, encollava als ronyons les fortes ballestes de passa, apuntava l'arcabús a ull, encepava el canó, tirava al fitó, al gall, d'abaix amunt, d'amunt avall, davant, de costat, enrera com els parths.

Lligaven-li en qualque alta torra una gúmena penjant fins a terra; per aquella d'ambdues mans pujava, després davallava tan règeament i tan segurament que més no podrieu per mig un prat ben igualat. Hom li posava una grossa perxa recolzada a dos arbres; d'aquella se penjava per les mans i d'aquella anava i venia de l'un cap a l'altre, sense dels peus a res tocar, que a gran carrera hom no l'hagués pogut aconseguir.

I, per a exercitar-se el tòrax i pulmó, cridava com tots els diables. Jo l'he oït una vegada cridant Eudemó, de la porta de Sant Victori estant fins a Montmartre; Stentor no hagué mai tal veu a la batalla de Troia.

I, per a fortificar els nirvis, hom li havia fet dos grossos salmons de plom, cascun del pes de vuit mil set cents quintars, els quals ell nomenava halteres. Aquests prenia de terra en cada mà i els elevava en l'aire per damunt del cap i els tenia així, sense bellugar-se, tres quarts d'hora i més encara, que era una força inimitable.

Jugava a les barres amb els més forts, i, quan el punt esdevenia, se tenia sobre els seus peus tant rigidament que s'abandonava als més aventurats en cas que el fessin moure de son lloc, com altre temps feia Miló, a imitació del qual tenia una magrana en mà i la donava a qui li la podria toldre.

El temps així empleat, ell fregat, netejat i mudat de vestidures, tot a poc a poc retornava, i, passant per alguns prats o altres llocs herbassers, visitaven els arbres i plantes, conferint-los amb els llibres dels antics qui n'han escrit, com Theofrast, Dioscòrides, Marinus, Plini, Nicandre, Macer i Galien, i portaven-se'n plenes ambostes a l'allotjament, de les quals havia el càrrec un jove patge, nomenat Rizòtom, ensems dels birbadors, aixadells, eixarcoladors, pales, dalls i altres instruments requests a bé herboritzar. Ells arribats a l'allotjament, mentre que hom aparellava el sopar, repetia qualques passatges de ço que havia estat llegit i s'asseien a taula. Noteu ací que son dinar era sobri i frugal, car tan solament menjava per refrenar els abordaments de l'estòmac, mes el sopar era copió i perllongat, car tant en prenia com li era mester a entretenir-se i nodrir, ço que és la vera dieta prescrita per l'art de bona i segura medicina, per molt que un munt de metges badocs, hissats en l'oficina dels sofistes, consellen el contrari. Durant aquell àpat era continuada la lliçó del dinar tant com bo semblava; el restant era consumit en bons propòsits tots lletrats i útils. Aprés gràcies rendides, donaven-se a cantar musicalment, a sonar instruments harmoniosos, a jugar d'aquells petits passatemps que hom fa als naips, als daus, als gobellets; allà romanien fent grant xera, esbargint-se algunes voltes fins a l'hora de dormir. Algunes vegades anaven a visitar les companyies de gentes lletrades, o de gentes qui haguessin vist terres estranyes.

En plena nit abans no es gitaven, anaven al lloc del llur alberg el més descobert a veure la faç del cel, i allà notaven les cometes, si algunes n'hi havia, les figures, situacions, aspectes, oposicions i conjuncions dels astres.

Després, amb son preceptor, recapitolava breument, a la moda dels pitagòrics, tot ço que havia llegit, vist, sabut, fet i entès al decurs de tota la diada. Ací pregaven Déu el creador tot adorant-lo, i ratificant llur fe envers ell, i glorificant-lo de sa bondat immensa, i, retent-li gràcies de tot el temps passat, s'encomanaven a sa divina clemència per tot l'esdevenidor. Açò fet entraven en llur repòs.

COM GARGANTUA ESMERÇAVA EL TEMPS QUAN L'AIRE ERA EMPLUJAT (*)

Si s'esdevenia que l'aire fos plujós o destemprat, tot el temps d'abans dinar era esmerçat com de costum, exceptat que ell feia encendre un bell foc i clar per esmenar l'intempèrie de l'aire. Mes aprés dinar, en lloc dels exercicis, ells romanien en la casa i, per manera d'apoteràpia, se deportaven a engarberar fenc, a asclar i serrar llenya, i a batre les garbes en la granja. De seguit estudiaven en l'art de pintura i escultura, o recordaven, tornant en usatge, l'antic joc de les tales així com n'ha escrit Leonicus i com hi juga nostre bon amic Lascaris. Tot jugant-hi, repassaven els passatges dels autors antics, en els quals és fet esment o presa qualche metàfora sobre aquell joc.

Semblantment, o anaven a veure com estirava hom els metalls, o com buidava l'artilleria; o anaven a veure els lapidaires, orfebres i talladors de pedreries, o els alquimistes i billoners, o els tapissers d'alt lliç, els teixidors, els velluters, els rellotgers, mirallers, empremtadors, organistes, tintorers i altres tals sorts d'obradors, i, per tot pagant el beure, aprenien i consideraven la indústria i invenció dels mesters.

Anaven a oir les lliçons públiques, els actes solemniais, els assaigs, les declamacions, els plets dels gentils advocats, les concions dels predicadors evangèlics.

Passava per les sales i llocs aparellats per a l'esgrima, i allà contra els mestres assajava de tots estocs, i els mostrava a palès que tant i fins més en sabia que no ells.

I, en lloc d'herboritzar, visitaven les botigues dels droguers, especiers, herbolaris i apotecaris, i curosament consideraven els fruits, rels, fulles, reïnes, gomes, llavors, ensunyes pelegrines, ensems també com hom els mesclava.

Anava a veure els jugadors de bavastells, tragitadors i triaguers, i considerava llurs gests, llurs tretes, llurs sobresalts i bell parlar, singularment d'aquells de Xaunys de Picardia car són de llur natural grans riallers i bells donadors de garses en matèria de coloms.

Ells, retornats per a sopar, menjaven més sòbriament que no als al-

(*) Gargantua - Capítol XXIV

tres jorns, i viandes més dessecatives i extenuants, amb la fi que la des-temprança humida de l'aire, comunicada al cos per necessària confinitat, fos per aquest mitjà esmenada i no els fos perjudicial per no estar ells mateixos exercitats com n'havien costum.

Així fou governat Gargantua i continuava aquest regiment de jorn en jorn aprofitant com enteneu que pot fer segons sa edat un jove de bon seny en tal exercici tan continuat, el qual, per molt que semblés per al començament difícil, en la continuació tant fou dolç, lleuger i delectable, que millor semblava un passatemps de rei que no l'estudi d'un escolar. No res menys, Ponocrates, per alleujar-lo d'aquesta vehement tensió dels esperits, triava una vegada cada mes algun jorn ben clar i serè, en el qual partien al matí de la ciutat i anaven a Gentilly, o a Bolunya, o a Montroig, o al pont de Xarantó o a Vanves, o a Sant Cloval, i allà passaven tota la diada a fer la més gran xera que es podien imaginar: riallant, esbargint-se, bevent tant com aquell qui més, jugant, cantant, dansant, rebolcant-se en qualque bell prat, desniuant moixons, agafant guatlles, pescant granotes i crancs. Mes encara que aquella diada fos passada sense llibres ni lectures, no era gens passada sense profit, car, en aquell bell prat, ells recitaven de cor alguns plaents versos de l'*Agricultura* de Virgili, de Hesiodi, del *Rústic* de Policià; descrivien qualques epigrames en llatí; de seguit els giraven per rondalles i balades en llengua francesa. Tot banquetejant, del vi amarat separaven l'aigua com ho ensenya Cató (*De re rustica*) i Plini, amb un gobellet de fusta d'eura; rentaven el vi en ple bací d'aigua; després el retiraven amb un embut; feien anar l'aigua d'un got en altre; bastien molts petits enginys automàtics, és a dir, movent-se ells mateixos.

LA JOVENTUT DE PANTAGRUEL

DELS FETS DEL NOBLE PANTAGRUEL EN SA JOVENESA (*)

Així creixia Pantagrue de jorn en jorn i aprofitava a vista d'ulls, de què son pare s'enjoliava per afecció natural. I li féu fer, com era petit, per a deportar-se darrera els ocellets, una ballesta que hom nomena enguany la gran ballesta de Cantella. Després l'envià a l'escola per aprendre i passar sa juvenesa. De fet vingué a Poitiers per a estudiar i aprofità molt, al qual lloc, veient que els escolars estaven alguna vegada de lleure i no sabien a què passar el temps, n'hagué compassió, i un dia prengué d'un gran roquer, que hom nomena Passallordí, una grossa roca havent entorn dotze toeses en caire i d'espessor catorze pams, i la posà sobre quatre pilars al mig d'un camp ben balderament, amb el fi que els dits escolars, quan no sabrien altra cosa fer, passessin temps a pujar sobre la dita pedra i allà banquetejar amb força flascs, cuixots i pastissos, i escriure llurs noms damunt amb un coltell, i presentment l'anomena hom la pedra llevada. I, en memòria d'açò, no és avui passat ningú per la matrícula de l'esmentada universitat de Poitiers sinó que haja begut en la font Cabalina de Crostellrès, passat a Passallordí i pujat sobre la pedra llevada.

Aprés, llegint les belles cròniques de sos predecessors, trobà que Jofre de Lusinyam, dit Jofre de la gran dent, avi del cosí de la germana pubilla de la tia del gendre de l'oncle de la nora de sa sogra, estava enterrat a Mallazays, de què prengué un jorn vacances per a visitar-lo com a hom de bé. I, partint de Poitiers amb alguns de sos companys, passaren per Legugé, visitant el noble abat Ardilló, per Lusinyà, per Sansay, per Celles, per Calonges, per Fontanay del Comte, saludant

(*) Pantagrue · Capítol V

el docte Tiraqueau, i d'allà arribaren a Mallazays, on visità el sepulcre del dit Jofre de la gran dent, de què hagué qualche poc d'esfereïment veient son retrat, car hi és en imatge com d'un home furiós mig tirant sa gran espasa de la beina, i demanà la causa d'açò. Els canonges del dit lloc digueren que no n'era altra causa sinó que *pictoribus atque poetis*, etc., és a dir, que els pintors i els poetes han llibertat de pintar a llur plaer ço que volen. Mes ell no s'accontentà de llur resposta, i digué: «No es així pintat sens causa, i me tem que a sa mort hom li ha fet qualche tort, del qual demana venjança a sos parents. Jo me n'enquestaré més de ple a ple i en faré ço que sia de raó.»

De seguit retornà, no pas a Poitiers, mes volgué visitar les altres universitats de França, de què passant a la Roquella anà per mar i vingué a Bordeus, al qual lloc no trobà gran exercici, sinó gabarrers jugant a naips sobre la sorra. D'allà vingué a Tolosa, a on aprengué força bé a dansar i a jugar l'espasa a dues mans, com és l'usança dels escolars de la dita universitat; mes no hi romagué gaire quan veié que feien cremar llurs regents tots vius com arengades, dient: «Ja a Déu no plàcia que així jo muira, car só de mon natural prou ardent assedegat sens escalfarme més».

Seguidament vingué a Montpeller, on trobà força bons vins de Miravalls i gojosa companyia, i pensà de posar-se estudiar en medecina; mes considerà que l'estament era de massa enuig i melangia i que els metges pudien a clisteris com vells diables. Per tant volgué estudiar en lleis, mes, veient que de legistes no hi havia sinó tres tinysos i un pelat al dit lloc, se'n partí i al camí féu en menys de tres hores el pont del Guard i l'amfiteatre de Nimes, qui, no obstant, sembla obra més divina que humana, i vingué a Avinyó, on no estigué tres dies que no esdevingués enamorat, car les dones hi juguen volonteres de la rerabasta, per ço com és terra papal. Ço que veient son pedagog, nomenat Epistemó, l'en tragué i el menà a Valença al Delfinat; mes veié que no hi havia gran exercici, i que els murrís de la vila batien els escolars, de què n'hagué despit, i un bell diumenge que tothom dansava públicament, un escolar se volgué posar en dansa, ço que no permeteren els dits murrís. La qual cosa, veient Pantagrueu, els corregué a tots a l'encalç fins a la vora del Rose, i els volia fer tots negar; però ells s'amagatajaren contra terra com talps ben bé mitja lleuga sota el Rose. El forat encara hi apareix. Aprés se'n partí i a tres passes i un salt vingué a Angers on se trobava molt bé, i hi

hauria romàs qualche espai no hagués estat que la pestilència els en foragità.

Així vingué a Burges, on estudià ben llong temps, i aprofità molt en la facultat de lleis. I deia algunes vegades que els llibres de les lleis li semblaven una bella roba d'or triomfant i meravellosament preciosa qui fos brodada de merda, car, deia ell, no hi ha llibres al món tan bells, tan adornats, tan elegants, com són els textos de les Pandectes, mes la brodadura d'aquells, és a saber la glosa d'Accursi, és tan sutza, tan infame i pudent, que no és sinó brutícia i vilania. Partint de Burges, vingué a Orleans, i allà trobà força tabolls d'escolars qui li feren gran xera a sa vinguda, i, en poc de temps, aprengué amb ells a jugar a la pilota tan bé que n'era mestre, car els estudiants del dit lloc en fan bell exercici, i el menaven de vegades a les illes per a esbargir-se al joc del passa avant. I, en esguard de trencar-se força el cap a estudiar, no ho feia mica, de por que la vista no li minvàs. Així mateix un quídam dels regents deia sovint en ses lectures que no hi ha cosa tan contrària a la vista com és la malaltia dels ulls. I qualche jorn que fou passat llicenciat en lleis algun dels escolars de sa coneixença qui de ciència no n'havia gaire més que sa capacitat, però en compensació sabia molt bé dansar i jugar a pilota, féu el blasó i divisa dels llicenciats en la dita universitat, dient:

Una pilota a la bragueta
En la mà una raqueta
Una llei en la birreta
Una baixa dansa al taló
Veus-vos passat cucurulló.

COM PANTAGRUEL ENCONTRÁ UN LLEMOŚÍ QUI CONTRA- FEIA EL LLENGUATGE FRANCES (*)

Qualque jorn, no sé quan, Pantagrueu se passejava aprés sopar amb sos companys per la porta d'on hom va a París. Allà encontrà un escolar tot joliet qui venia per aquell camí, i, després que es foren saludats, li demanà: «Mon amic, d'on vens tu en aquesta hora?» L'escolar li respongué: «De l'alma, ínclita i cèlebre acadèmia que hom vocita Lutècia.»

(*) Pantagrueu · Capítol VI

«Què ve a dir açò?» digué Pantagruel a un de ses gents. «Ço és — respongué — de París». «Tu vens doncs de París?» digué. «I a què passeu el temps vosaltres, mossenyers estudiants, al dit París?» Respongué l'escolar: «Nosaltres transfrem la Sequana al dilúcol i crepuscol; deambulem pels compits i quadris de l'urbs; despumem la verbocinació lacial, i, com a verissímils amorabundes, captem la benvolença de l'omnijutge, omniforme i omnigene sexe femení; certes diècules, invísem els lupanars, i, en èxtasi venereica, inculquem nostres vèretres als penitíssims recessos de les pudendes d'aquelles meretrícules amicabilíssimes; de seguit cauponitzem a les tavernes meritòries de la Pinya, del Castell, de la Madalena i de la Mula, belles espàtules vervecines perforaminades de petroselí. I si, per forta fortuna, hi ha raritat o penúria de pecúnia en nostres marsúpies, i sien exhaustes de metall ferruginat, per a l'escot dimitim nostres còdices i vestes pignorades, prestolant els tabel·laris venidors dels penates i lares patriòtics.» A què, Pantagruel digué: «Quin diable de llenguatge és açò? Per Déu! tu ets algun heretge.» «Senyor, no, — digué l'escolar — car libentíssimament des que il·lusceix qualche minútula llesca de dia, jo demigro en qualsevol d'aquells tan ben arquitectats monestirs, i allà irrorant-me de bella aigua lustral, rosego un trosset d'alguna mística precació de nostres sacrificules; i, submurmurant mes prècules horàries eluesc i abstergesc la meua ànima de sos inquinaments nocturns. Jo reveresc els olímpiculs, jo venero latrialment el supernal astripotent, jo diligesc i redaimo mos pròxims, jo servo els prescripts decalògics, i, segons la facultàtula de mes vires, no en discedesc el lat unguícol. Bé és veriforme que, per causa que Mammona no supergurgita gota en mos lòculs, jo só qualche poc rar i lent en supererogar les elemòsines a aquells agens queritant llur stip hostiatament.» «I m..., m...,—digué Pantagruel—què vol dir aquest foll? Jo crec que ens forja ací qualche llenguatge diabòlic, i que ens fatilleja com a encantador.» A què digué un de ses gents: «Senyor, sens cap dubte, aquest galant vol contrafer la llengua dels parisencs; mes no fa sinó escorxar el llatí, i creu així pindaritzar i li sembla bé que és algun gran orador en francès, per ço com desdenya l'us comú de parlar.» A la qual cosa digué Pantagruel: «Es ver?» L'escolar respongué: «Senyor misser, mon geni no és gens apte nat a ço que diu aquest flagiciós nebuló, per escoriar la cutícula de nostre vernàcul gâl·lic; més viceversament jo gnave opero, i, per veles i rems, jo m'enitesc de loclupletar-lo de la redundància llaitínica.»

«Per Déu—digué Pantagruel—, jo vos ensenyaré de parlar. Més, abans, respon-me, d'on ets tu?» A ço que digué l'escolar: «L'origen primeval de mos avis i atavis fou indígena de les regions lemoviques, a on requiesca el corpus de l'hagiotata sant Marcial.» «Jo entenc bé—digué Pantagruel—, tu ets llemosí, a tot estirar, i tu vols ací contrafer el parisenc. Ara vina que et doni una pentinada.» Llavors el prengué pel coll, dient-li: «Tu escorxes el llatí. Per Sant Joan! Jo et faré escorxar la guineu, car t'escorxaré tot viu.» Aleshores començà el pobre llemosí a dir: «Ve dicu gentilastre; o sant Marsal! Ajuda-mi! Au, au, laissas açò, en nom de Dios, e no em tocas grou.» A la qual cosa digué Pantagruel: «Suara parles tu naturalment.» I així el deixà, car el pobre llemosí embrutava totes ses calces, qui eren tallades a cua de lluç i no a ple fons, de què digué Pantagruel: «*Sant Alipentí, corna-mi d'abaix*, quina algalia! Al diable vaja el mastega-raves, tan com put.» I el deixà. Més açò li fou un tal remordiment tota sa vida, i tant fou assedegat, que deia sovint que Pantagruel el tenia per la gorja. I après alguns anys, morí de la mort de Rotllà, fent-se la venjança divina, i demostrant-nos ço que diu el filòsof, i Auli-Gel·li, que ens convé parlar segons el llenguatge usitat. I, com deia Cèsar, que cal evitar els mots absurds, amb igual diligència que els patrons de les naus eviten les roques de la mar.

COM PANTAGRUEL VINGUÉ A PARÍS, I DELS BELLS LLIBRES DE LA LLIBRERIA DE SANT VICTORI (*)

Després que Pantagruel hagué estudiat força bé a Orleans, desllibrà de visitar la gran universitat de París; mes, abans de partir, fou advertit que una grossa i enorme campana estava a Sant Anyà del dit Orleans en terra, passats dos cents catorze anys, car era tan grossa que, per cap enginy, no la podia hom treure solament fora terra, per molt que li haguessin estat aplicats tots els mitjans que posen *Vitruvi de architectura*, *Albertus de re edificatoria*, *Euclides*, *Theon*, *Archimedes*, i *Hero de ingeniis*. Car tot aplegat no hi servia de res. D'on, volenterosament inclinat a l'humil requesta dels ciutadans i habitants de la dita ciutat, desllibrà de portar-la al campanar a ço destinat. De fet, vingué al lloc a on

(*) Pantagruel · Capítol VII

estava, i la llevà de terra amb el dit manovell, així fàcilment com ho fèu d'un picarol d'esperver. I, abans de portar-la al campanar, Pantagruel en volgué donar una albada per la ciutat i fer-la sonar per tots els carrers, portant-la en la mà, de què tothom se n'alegrà força, però n'esdevingué un inconvenient ben gran, car, portant-la així, i fent-la sonar pels carrers, tot el bon vi d'Orleans se picà i se malaguanyà. De la qual cosa la gent no se n'adonaren sinó la nit següent, car cadascú se sentí tan assedegat d'haver begut d'aquells vins picats, que no feien més que escopir tan blanc com cotó de Malta, dient: «Havem el Pantagruel, i tenim les gorges salades.»

Açò fet, vingué a París amb ses gents, i a sa entrada tothom sortí per a veure'l, com sabeu bé que el poble de París malletaire es pec per naturalesa, per becaire i per bemoll, i l'esguardaven amb gran esbalaïment i no sense gran por que no s'emportàs el palau en altre lloc, en qualque pais *a remotis*, com son pare se n'havia endut les campanes de Nostra Dona per a lligar al coll de sa euga. I après algun espai de temps que hi hagué romàs, i molt ben estudiat en totes les set arts liberals, deia que era una bona ciutat per a viure, però no per a morir, car els captaires de Sant Innocent s'escalfen el cul de les ossades dels morts. I trobà la llibreria de Sant Victori força magnífica, el mateix d'alguns llibres que hi trobà, dels quals se segueix el repertori, i *primo*:

Biga salutis.

Bragueta juris.

Pantofla decretorum.

Malogranatum vittorum.

El Gromoll de teologia.

El Vitempenallat dels predicadors, compost per Pepí.

La Verga barrina dels prous.

Els xuclamels dels bisbes.

Marmotretus, de baboinis et ximis, cum commento Dorbellis.

Decretum universitatis Parisiensis super gorgiasitate muliercularum, ad placitum.

L'aparició de Santa Geltrudi a una monja de Poissy estant amb mal d'infantar.

Ars honeste petandi in societate, per M. Ortuinum.

El Mostasser de penitència.

Les Hoses, *alias* les bótes de paciència.

Formicarium artium.

De Brodiorum usu, et honestate xarricandi, per Silvestrem Prieratem, Jacobinum.

El Burlat en cort.

El Cabàs dels notaris.

El Paquet de matrimoni.

El Gresol de contemplació.

Les Falòrnies de dret.

L'Agulló de vi.

L'Esperó de formatge.

Desenfangatorium scholarium.

Tartaretus, de modo cacandi.

Les Fanfàrries de Roma.

Bricot, de differentiis soparum.

El Culot de disciplina.

La Sabata d'humilitat.

El Tripare de bon pensament.

El Calderó de magnanimitat.

Els Entrebancs dels confessors.

El Capirot dels curats.

Reverendi patris fratris Llobini, provincialis Xarrariæ, de rosegandis llardonibus libri tres.

Pasquini, doctoris marmorei, de capreolis cum carxofa burda comedendis, tempore papali ab Ecclesia interdicto.

La Invenció de la Santa Creu, representada per sis clèrics.

Les Ulleres dels Romípets.

Majoris, de modo faciendi botifarres.

La Cornamusa dels prelats.

Beda, de optimitate triparum.

La Complanta dels advocats sobre la reformació de les drageies.

El Gargot dels procuradors.

Dels pèsols amb llard, *cum commento.*

La Profiterola de les indulgències.

Aristotelis libri novem de modo dicendi horas canonicas.

Preclarissimi juris utriusque doctoris Mestre Pilloti Rascladenari, de ataconandis glossæ Accursianæ galindainis repetitio enucidiluculidissima.

Stratagemata francarqueri de Banyolet.

Franctapinus, de re militari, cum figuris Tevoti.

De usu et utilitate escorxandi equos et equas, authore M. nostro de Quebecu.

La Rustiquesa dels jutges camperols.

M. n. Rostocostocamadase, de mostaçà post prandium servienda, lib. quatuordecim, apostillati per M. Vaurrillonis.

El Col·lectagi dels promotors.

Jabolenus, de cosmographia purgatorii.

Questio subtilissima, utrum Chimera, in vacuo bombinans possit comedere secundas intentiones; et fuit debatuta per decem hebdomadas in Concilio Constantiniensi.

El Mastegafè dels advocats.

Empastifamenta Scoti.

La Ratapenada dels cardenals.

De Calcaribus removendis decades undecim, per M. Albericum de Rosata.

Ejusdem, de castrametandis crinibus lib. tres.

L'entrada d'Antoni de Leiva a les terres del Brasil.

Marforii, bacalarii cubantis Romæ, de pelendis mascarendisque cardinalium mulis.

Apologia d'aquest contra aquells qui diuen que la mula del papa no menja sinó a ses hores.

Pronosticatio quæ incipit, Silvii Tricabitlla, bajulata per M. N. Somniatruiton.

Bondarini, episcopi, de emulgentiarum profectibus enneades novem, cum privilegis papali ad triennium, et postea non.

La Cagafemta de les poncelles.

El Cul pelat de les vídues.

La Caputxa dels frares.

Els Rondineigs dels pares celestins.

El Portatge de manducitat.

El Cruixident dels gallòfols.

La Ratera dels teòlegs.

L'Embocadura dels mestres en arts.

Els Marmitons d'Occam de primera tonsura.

Magistri N. Tastasalsetis, de garbellationibus horarum canonicarum, lib. quadraginta.

Capgiratorium confratriarum, incerto autore.

La Pallola dels brivalls.

La Fetor dels Espanyols, supergallicinanticada per Fray Iñigo.

L'Altimira dels malastrucs.

Poltronismus rerum Italicarum, authore magistro Brulefer.

R. Lullius, de enjocatiamentiis principum.

Callibistratorium xaffardiæ, actore M. Jacobo Hocstratem heretico-metra.

Caltcollonis, de magistronostrandorum magistronostratorumque bevendis, lib. octo galantissimi.

Les Petarrades dels bullistes, copistes, escriptors, abreujadors, re-frendaris i dataris, compilades per Regis.

Almanac perpetua per als gotosos i gal·licats.

Maneries escurandi fogonis, per M. Eccium.

El Fil d'enpalomar dels mercaders.

Les Folgances de vida monacal.

La Menestra dels beïats.

La Història dels follets.

La Belitreria dels soldejats.

Les Manilles dels oficials.

La Baldufa dels tresorers.

Rampoinatorum Sorboniformium.

Aptipericatametanaaparbeugedamphicibrationes merdicantium.

El Llimac dels rimaires.

El Botavent dels alquimians.

La Nyigui-nyogui dels qüestors cababeçada per fra Serratis.

Les Traves de religió.

La Raqueta dels balandrejadors.

El Recolzador de vellesa.

El Boç de noblesa.

El Parenostre del ximi.

Els Grillons de devoció.

L'Olla dels quatre temps.

El Morter de vida política.

El Ventall dels ermitans.

La Barbuda dels penitenciers.

El Tric-trac dels frares trucadors.

Lourdandus, de vita et honestate bragardorum.

Lyripiipi sorbonici moralisationes, per M. Lupoldum.

Les Penjarelles dels viatgers.

Tarrabastallationes doctorum Coloniensium adversus Reuchlin.

Les Potingues del bisbes potatius.

Els Cimbals de les dames.

La Martingala dels femtadors.

Giravoltorium marcatorum, per fratrem Pedebittletis.

Els Borseguius de franc coratge.

La Momeria dels esperits i follets.

Gerson, *de auferibilitate papæ ab Ecclesia.*

La Granera dels nominats i graduats.

Jo. Dytembrodii, de terribilitate excommunicationum libellus acephalos.

Ingeniositas invocandi diabolos et diabolos, per M. Guingolfum.

El Cuinat dels perpetuans.

La Moresca dels heretges.

Les Rondalles de Gaietà.

Mullamorre, doctoris cherubici, de origine potepeludorum, et torticollorum ritibus, lib. septem.

Seixanta nou Breviaris d'alta ensunya.

El *Gaude Maria* dels cinc ordres mendicants.

La Pelleria dels garneus, extreta de la bota lleonada incornifistibulada en la suma angèlica.

El Somniador dels casos de consciència.

La Ventresca dels presidents.

El Vitdasener del abats.

Sutoris, adversus quemdam qui vocaverit eum briconnatorem, et quod briconnatores non sunt damnati ab Ecclesia.

Cacatorium medicorum.

L'Escurafumeres d'astrologia.

Campi clysteriorum per S. C.

El Tirapet dels apotecaris.

El Besacul de cirurgia.

Justinianus, de cugotis tollendis.

Antidotarium animæ.

Merlinus Coccaius, de patria diabolorum.

Dels quals alguns són ja empremtats, i els altres hom imprimeix ara en aquesta noble ciutat de Tubinga.

COM PANTAGRUEL, ESTANT A PARIS, REBÉ LLETRES DE SON PARE GARGANTUA I LA COPIA D'AQUELLES (*)

Pantagruel estudiava molt bé, com prou enteneu, i aprofitava lo mateix, car tenia l'enteniment de doble embranzida, i capacitat de memòria a mesura de dotze odres i bots d'oli. I com ell s'estava així romanent, allà rebé un dia lletres de son pare en la manera que es segueix:

«Molt car fill, entre els dons, gràcies i prerrogatives de les quals el sobirà plasmador Déu tot poderós ha gratificat i adornat l'humana naturalesa a son començament, aquella me sembla singular i excel·lent per la qual pot, en estat mortal, adquirir una espècie d'immortalitat, i, durant el curs de vida transitòria, perpetuar son nom i sa sement. Ço que és fet per llinatge eixit de nosaltres en matrimoni legítim. D'on nos és d'alguna manera tornat ço que ens fou llevat pel pecat dels nostres primers pares, als quals fou dit que, per ço com ells no havien estat obedients al manament de Déu el creador, salvador del món, ells moririen, i, per mort, seria reduïda a no res aquesta tan magnífica plasmatura en la qual havia estat l'home creat.

Mes, per aquest mitjà de propagació seminal, roman als infants ço que hi havia de perdut als pares, i als néts ço que deperia als fills, i així successivament fins a l'hora del juí final, quan Jesucrist haurà tornat a Déu el pare son reialme pacífic, fora tot perill i contaminació de pecat. Car llavors cessaran totes generacions i corrupcions, i seran els elements fora de llurs trasmutacions contínues, posat que la pau tant desitjada serà consumada i perfeta i que totes les coses seran reduïdes a llur fi i període.

No doncs sens justa i equitable causa jo don gràcies a Déu, mon servador, de ço que m'ha donat poder veure mon antiguitat canuda re-florir en ta juvenesa. Car, quan, pel pler d'aquell qui tot regeix i modera, la meva ànima deixarà aquesta habitació humana, jo no em reputaré totalment morir, mes passar d'un lloc en altre, atès que, en tu i per tu, jo romanc en mon imatge visible en aquest món, vivint, veient i conversant

(*) Pantagruel · Capítol VIII

entre gents d'honor i mos amics, com jo solia. La qual conversació meva ha estat, mitjançant l'ajuda i gràcia divina, no sense pecat, jo ho confesso (car tots pequem, i continualment requerim a Déu que esborri nostres pecats), mes sense retrets.

Per què, així com en tu roman l'imatge de mon cos, si igualment no relluïssin els costums de l'ànima, hom no et jutjaria ésser guarda i tresor de la immortalitat del nostre nom, i el goig que hauria veient açò seria petit, considerant que la menor part de mi, qui és el cos, romandria, i la millor, qui és l'ànima, i per la qual roman nostre nom en benedicció entre els homes, seria degenerant i abastardida. Ço que jo no dic per malfiança que haja de ta virtut, la qual m'ha estat ja d'ací abans provada, ans per a més fort animar-te aprofitar de bo i millor.

I ço que presentment t'escriu, no és tant amb la fi que en aquest tragí virtuos tu visquis, com que d'així viure i haver viscut tu te n'alegris i te refresquis en coratge igual per a l'esdevenidor. A la qual empresa portar a cap i consumir, te pot prou recordar com no hi he res estalviat, mes així t'hi he socorregut com si jo no hagués altre tresor en aquest món sinó de veure't, una vegada en ma vida, absolut i perfet, tant en virtut, honestat i prohomenia, com en tot saber liberal i honest, i tal deixar-te després ma mort com un mirall representant la persona de mi, ton pare, i si no tan excel·lent, i tal de fet com jo et desitjo, certament ben tal en desig.

Mes, encara que mon difunt pare, de bona memòria, Granganyot, hagués encaminat tot son estudi a ço que jo aprofitàs en tota perfecció i saber polític, i que ma labor i estudi correspongués molt bé i fins encara ultrapassàs son desig, tota vegada, com tu pots ben entendre, el temps no era tan idoni ni còmode a les lletres com és de present, i no tenia la copiositat de tals preceptors com tu has hagut. Els temps eren encara tenebrosos, i sentint la infelicitat i calamitat dels gots qui havien posat a destrucció tota bona literatura. Mes, per la bondat divina, la llum i dignitat ha estat durant ma edat tornada a les lletres, i hi veig tal esmena, que presentment amb dificultat seria rebut a la primera classe dels petits marrecs jo qui en ma edat viril era (no a tort) reputat el més savi del dit segle.

Açò no ho dic per jactància vana, encara que jo ho pugui lloablement fer escrivint-te, com tens l'autoritat de Marc Tuli en son llibre *De Vellella*, i la sentència de Plutarc al llibre intítulat: *Com se pot hom*

lloar sens enveja, més per a donar-te afecció de més alta tendresa.

Mentrestant totes disciplines són restituïdes, les llengües instaurades: grega (sense la qual és vergonya que una persona se digui sàvia), hebraica, caldaica, llatina. Les impressions tan elegants i correctes en usança, qui han estat inventades de mon temps per inspiració divina com, a contrafil, l'artilleria per suggestió diabòlica. Tot el món és ple de gents sàvies, de preceptors molt doctes, de llibreries molt amples, i m'és evident que ni al temps de Plató, ni de Ciceró, ni de Papinià, no hi havia tal comoditat d'estudi com hom hi veu actualment. I no et caldrà més d'ací avant trobar en lloc ni en companyia alguna, qui no serà ben polít en l'oficina de Minerva. Jo veig els brigants, els botxins, els aventurers, els palafreners d'avui més doctes que els doctors i predicadors de mon temps. Què et diré? Les dones i noies han aspirat a aquesta lloança i manà celestial de bona doctrina. Tan hi ha que en l'edat on me trobo he estat constret d'apendre les lletres gregues, les quals jo no havia menyspreuat com Cató, sinó que no m'havia llegut de comprendre en ma juvenesa. I volenter m'adelit a llegir els *Morals* de Plutarc, els bells *Diàlegs* de Plató, els *Monuments* de Pausanias i *Antiguitats* d'Ateneu, esperant l'hora que plaurà a Déu, mon creador, cridar-me i manar-me eixir d'aquesta terra.

Perquè, mon fill, jo t'amonest que apliquis ta joventut a bé aprofitar en estudis i en virtuts. Tu ets a París, tu tens ton preceptor Epistemó, d'on l'un per viva i vocal instrucció, l'altre per lloables exemples te pot endoctrinar. Jo entenc i vull que aprenguis les llengües perfectament. Primer la grega, com ho vol Quintilià. Segonament la llatina. I després l'hebraica per a les lletres sagrades, i la caldaica i aràbiga igualment, i que formis ton estil, quan és de la grega, a imitació de Plató; quan és de la llatina, de Ciceró. Que no hi hagih istòria que no tinguis present en la memòria, a la qual cosa t'ajudarà la cosmografia d'aquells qui n'han escrit. De les arts liberals, geometria, aritmètica i música, jo te'n doní qualque tast quan tu eres encara petit en edat de cinc o sis anys; persegueix el restant, i d'astronomia sàpigues-ne totes les lleis. Deixa'm l'astrologia judiciària i l'art d'En Llull com abús i vanitats. Del dret civil vull que en sàpigues de cor els bells textos i que me'ls confeixis amb filosofia.

I, pertocant la coneixença dels fets naturals, vull que t'hi dediquis curiosament, que no hi hagi mar, riu, ni font, d'on no coneguis els pei-

xos, tots els ocells de l'aire, tots els arbres, arbustos i fruiters dels boscs, totes les herbes de la terra, tots els metalls amagats al ventre dels avencs, les pedreries de tot l'Orient i Mitjorn, res no et sia desconegut.

De seguida curosament revisa els llibres dels metges grecs, àrabs i llatins, sense menysprear els talmudistes i cabalistes, i, per freqüents anatomies, acquireix-te perfecta coneixença de l'altre món, qui és l'home. I, per algunes hores del dia, comença a visitar les lletres sagrades. Primerament en grec el Nou Testament i Epístoles dels Apòstols; i després en hebreu el Vell Testament. En suma que jo vegi un abisme de ciència, car d'avui més que esdevens home i te fas gran, te caldrà eixir d'aquesta tranquil·litat i repòs d'estudi i aprendre el mester de cavalleria i les armes per a defensar ma casa, i nostres amics socórrer en tots llurs afers contra els assalts dels malfactors. I vull que en breu assagis quant has aprofitat, ço que no podràs millor fer que sostenint conclusions en tot saber públicament, envers tots i contra tots i fent-te amb les gents lletrades qui són tan a París com a tot arreu.

Mes per ço que, segons el savi Salomó, saviesa gens no entra en ànima malèvola, i ciència sense consciència no és sinó ruïna de l'ànima, te convé servir, amar, i témer Déu, i en ell posar tots tos pensaments i tota ta esperança i, per fe formada de caritat, ésser a ell adjunt, en sort que jamai no en sies deseparat per pecat. Tingues per sospitosos els enganys del món. No posis ton cor en vanitat, car aquesta vida és transitòria, mes la paraula de Déu roman eternalment. Sies servicial a tot ton proïsme i estima'l com a tu mateix. Reverencia tos preceptors, defuig les companyies de les gents a les quals no vols gens semblar, i les gràcies que Déu t'ha donat, aquelles no rebis en va. I, quan coneixeràs que hauràs tot el saber d'enllà adquirit, retorna envers mi, amb el fi que et vegi i te doni ma benedicció abans que no em mori.

Mon fill, la pau i gràcia de nostre Senyor sia amb tu, *amen*. D'Utopia, el dissetè jorn del mes de març.

Ton pare

Gargantua.»

Aquestes lletres rebudes i vistes, Pantagruel prengué novell coratge i fou inflammat a aprofitar més que mai, en sort que, veient-lo estudiar i aprofitar, haguessiu dit que tal era son esperit entre els llibres com és el foc per mig les brandes, tant l'havia infatigable i estrident.

- 14 — NOCIONS D'INDUMENTARIA, per LLUÍS LABARTA, Professor a l'Escola Catalana d'Art Dramàtic.
- 15 — DRET MUNICIPAL VIGENT, per ISIDRE LLORET, Director de l'Escola de Funcionaris.
- 16 — HIGIENE DE L'ALIMENTACIÓ, per J. TARRUELLA, Professor lliure en malalties digestives.
- 17 — FRASES FAMOSES, per LLUIS SEGALÀ I ESTADELLA, Membre de l'Institut.
- 18 — LINGÜÍSTICA, per LLUIS NICOLAU D'OLWER, Professor a l'Escola de Bibliotecàries.
- 19 — FLORICULTURA I ARBORICULTURA, per GEORGES T. GRIGNAN, Professor a l'Escola Superior dels Bells Oficis. Traducció de VICENS NUBIOLA, Enginyer agrícola.
- 20 — COM S'ORDENA I CATALOGA UNA BIBLIOTECA, per JORDI RUBIÓ, Director de la Biblioteca de Catalunya.
- 21 — LA POLITICA CONTEMPORANIA (1848-1900), per MANUEL RAVENTÓS, Professor a l'Escola de Funcionaris.
- 22 — DEL VESTIT I DE LA SEVA CONSERVACIÓ, per ROSA SENSAT, Directora de l'Escola de Bosc de Barcelona.
- 23 — ESCRIPTORS ESTRANGERS CONTEMPORANIS, per J. M. LÓPEZ-PICÓ.
- 24 — HISTORIA DE LA NACIÓ CATALANA, per ENRIC PRAT DE LA RIBA, primer President de la Mancomunitat de Catalunya.
- 25 — ELS CONTINENTS COLONIALS, per JOAN PALAU VERA, Professor a l'Escola Superior de Bibliotecàries.
- 26 — RESUM DE BOTANICA, pel P. JOAQUIM M.^a DE BARNOLA, de la Junta de Ciències Naturals.

SEGONA SÈRIE

COL·LECCIÓ DE LITERATURES MODERNES

- 1 — L'EDUCACIÓ DE GARGANTUA I LA JOVENTUT DE PANTAGRUEL, per FRANÇOIS RABELAIS. Traducció de Lluís DEZTANY. De la «Société des Études Rabelaisiennes» de París.